

Monitoring begint niet bij een vragenlijst, maar bij een visie

Veel scholen willen weten of hun burgerschapsonderwijs oplevert wat ze voor ogen hebben. Voelen leerlingen zich thuis? Leren zij omgaan met verschillen? Ontwikkelen zij de kennis, vaardigheden en houding die nodig zijn om actief deel te nemen aan de samenleving? Toch blijkt juist het monitoren van burgerschapscompetenties voor veel scholen een ingewikkelde opgave. w

Waar begin je? Wat evalueer je eigenlijk? En hoe zet je monitoring in om beter onderwijs te geven? Die vragen vormden de aanleiding voor twee nauw samenhangende ontwikkelingen. Promovendus Diede Vonken onderzoekt aan de Universiteit van Amsterdam hoe scholen hun burgerschapsonderwijs betekenisvol kunnen monitoren door te kijken naar hoe een school werkt als oefenplaats. Tegelijkertijd ontwikkelde het Expertisepunt Burgerschap de handreiking Evalueren van burgerschapscompetenties: een praktische aanpak voor po/go/vo-scholen. Waar het onderzoek inzicht geeft in de vragen waar scholen mee worstelen, biedt de handreiking een praktische route om aan de slag te gaan.

Vonken start na de zomer samen met zes scholen uit het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en gespecialiseerd onderwijs een ontwerptraject om een monitoringssystematiek te ontwikkelen. Daarvoor sprak zij de afgelopen maanden uitgebreid met schoolleiders, docenten en andere onderwijsprofessionals. "Veel mensen zien monitoring in eerste instantie

als een opgelegde taak", vertelt zij. "Ze denken aan toetsen, vragenlijsten en verantwoording afleggen. Daar worden ze niet direct enthousiast van. Maar zodra je doorvraagt, blijken er wel degelijk redenen te zijn waarom scholen inzicht willen krijgen in hun burgerschapsonderwijs."

Uit de gesprekken kwam een opvallend beeld naar voren. Scholen willen graag weten hoe het met hun leerlingen gaat, welke kennis en vaardigheden zij ontwikkelen en hoe zij hun onderwijs kunnen verbeteren. Tegelijkertijd denken veel onderwijsprofessionals bij monitoring vooral aan meten door middel van toetsen en vragenlijsten. Daardoor zien zij niet altijd dat zij al volop monitoren, bijvoorbeeld via observaties, gesprekken met leerlingen, portfolio's of evaluaties van projecten.

Verrassend ver

Nog opvallender vond Vonken dat juist de scholen die zichzelf het meest zoekend noemden, vaak al verrassend ver waren. Sommige hadden uitgebreide portfoliosystemen ontwikkeld, andere combineerden observaties met vragenlijsten of brachten hun onderwijsaanbod systematisch in kaart. "Scholen die zeiden

**DE PUBLICATIE ZORGT ERVOOR DAT JE DE JUISTE KEUZES
MAAKT DIE HET BESTE PASSEN BIJ JOUW SCHOOL.**

LID ONDERWIJSPANEL BURGERSCHAP

dat ze nog niet zo ver waren, bleken soms juist al over veel belangrijke vragen te hebben nagedacht. Dat laat zien hoe complex dit onderwerp is."

Volgens haar is monitoring bovendien geen vastomlijnd begrip. "Monitoring betekent dat je over langere tijd iets systematisch in kaart brengt. Maar wat je precies volgt en hoe je dat doet, hangt af van je visie op onderwijs en burgerschap. Daarom bestaat er ook niet één goede manier van monitoren." Dát inzicht vormde voor het Expertisepunt Burgerschap de aanleiding om de nieuwe handreiking te ontwikkelen, vertelt Veerle van der Weijden. Zij ondersteunt scholen dagelijks bij het vormgeven van hun burgerschapsonderwijs en werkte samen met drie collega's aan de publicatie.

"We merkten dat scholen graag willen beginnen met monitoren, terwijl er eigenlijk nog allerlei stappen aan voorafgaan. Als je nog niet weet welke doelen je hebt of wat je visie op burgerschap is, weet je ook niet waarop je wilt monitoren."

De juiste stappen

Die gedachte sluit aan bij het bestaande zesstappenplan van het Expertisepunt Burgerschap. Dat stappenplan helpt scholen eerst een visie op burgerschap te ontwikkelen, leerdoelen vast te stellen en hun onderwijs daarop in te richten. Monitoring is pas de laatste stap. De nieuwe handreiking bouwt daar vervolgens passende evaluatie-instrumenten kunnen kiezen. Zo ontstaat één samenhangende aanpak in plaats van losse activiteiten.

Volgens Van der Weijden beginnen veel scholen nog vanuit de verkeerde vraag. Zij zoeken meteen naar een vragenlijst of toets, vaak ingegeven door de wens om aan de eisen van de Onderwijsinspectie te voldoen. "Je moet eerst bedenken waarom je wilt evalueren. Wil je je onderwijs verbeteren? Wil je beter aansluiten bij de behoeften van leerlingen? Of wil je verantwoording afleggen? Dat uitgangspunt bepaalt uiteindelijk ook welk instrument past."

Daarmee krijgt monitoring een andere betekenis. Niet controleren om het controleren, maar informatie verzamelen waarmee het onderwijs beter wordt. "Bij kennis kun je soms alleen

met een vragenlijst of toets werken", zegt Van der Weijden. "Maar burgerschap gaat ook over houdingen en gedrag. Dat vang je niet alleen in een vragenlijst."

De handreiking nodigt scholen daarom nadrukkelijk uit eerst te kijken welke instrumenten zij al gebruiken. Denk aan portfolio's, observaties, veiligheidsmetingen of reflectiegesprekken. Vaak leveren die ook waardevolle informatie op over burgerschapscompetenties. Pas wanneer daar hiaten ontstaan, is het nodig om aanvullende instrumenten te zoeken. Daarbij moeten visie, leerdoelen, onderwijsaanbod en evaluatie voortdurend op elkaar aansluiten.

Blijven ontwikkelen

Komend schooljaar zet het Expertisepunt Burgerschap een volgende stap met leernetwerken waarin scholen samen met experts nieuwe manieren ontwikkelen om het effect van burgerschapsonderwijs zichtbaar te maken. Vooral voor houdingen, vaardigheden en schoolcultuur ontbreken nog passende instrumenten. De leernetwerken moeten daarvoor nieuwe instrumenten ontwikkelen.

Volgens Vonken moet burgerschapsonderwijs ruimte bieden aan verschillende perspectieven. Monitoring mag daarom nooit worden gebruikt om te controleren of leerlingen allemaal hetzelfde denken. Het gaat erom zichtbaar te maken hoe scholen een omgeving creëren waarin leerlingen leren omgaan met verschillen en hun eigen positie kunnen ontwikkelen.

Van der Weijden kijkt vanuit dezelfde gedachte naar de school als democratische oefenplaats. "Je kunt wel monitoren, maar als je vervolgens niets met de resultaten doet, heeft monitoren eigenlijk geen zin", stelt zij. "Je wilt weten wat jouw leerlingen nodig hebben en hoe je jouw onderwijs daarop kunt aanpassen. De handreiking helpt daarbij." ▶

**Scan de QR-code voor de
handreiking Evalueren van
burgerschapscompetenties.**

